กัณฑ์ที่ 67
หิริโอตตัปปะ(ภาค2) +อนัตตลักขณสูตร

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ (๓ ครั้ง)

หิริโอตฺตปฺปสมฺปนฺนา **สุกฺกธมฺมสมาหิตา**
สนฺโต สปฺปุริสา โลเก **เทวธมฺมาติ วุจฺจเร ติ**

ณบัดนี้อาตมาภาพ จะได้แสดงธรรมิกถา แก้ด้วยธรรมสำคัญในบวรพระพุทธศาสนา พระองค์ทรงรับสั่ง ***หิริโอตฺตปฺปสมฺปนฺนา สุกฺกธมฺมสมาหิตา*** ให้ตั้งมั่น ตั้งมั่นพร้อมด้วยดีในหิริโอตตัปปะ มีความละอายมีความสะดุ้งกลัว มั่นคงในความละอายในความสะดุ้งกลัว ***หิตา สันโต*** เป็นผู้มีใจสงบระงับ ***วุจฺจเร*** อันนักปราชญ์ทั้งหลายย่อมกล่าว ***เทวธมฺมา*** ว่าเป็นธรรมอันประเสริฐ ***โลเก*** ในโลกด้วยประการ ดังนี้

หิริโอตฺตปฺปสมฺปนฺนา *ถึงพร้อมแล้วด้วยความละอาย ความสะดุ้งกลัว*
สุกฺกธมฺมสมาหิตา *ตั้งอยู่แล้วในธรรมอันขาว*
สนฺโต *เป็นธรรมเครื่องสงบระงับ นักปราชญ์ทั้งหลายย่อมกล่าวว่าเป็นธรรมอันประเสริฐในโลก*

นี่เป็นหลักสำคัญ เมื่อเราเป็นหญิงเป็นชาย เป็นคฤหัสถ์ บรรพชิต มาประสบพบพระพุทธศาสนาพุทธนิกายเพียงเท่านี้ ก็เป็นบุญลาภอันล้ำเลิศประเสริฐยิ่งเป็นอันนักหนา พระองค์ทรงรับสั่ง ให้มีความละอายมีความสะดุ้งกลัวนี่เป็นหลักสำคัญ เมื่อดำเนินตั้งอยู่ในพระตรัยสรณาคมน์ เมื่อตั้งอยู่ในพระตรัยสรณาคมน์ คือ พุทโธ ธัมโม สังโฆ มั่นอยู่ในพระพุทธเจ้า มั่นอยู่ในพระธรรม มั่นอยู่ในพระสงฆ์ หรือว่าเข้าถึงซึ่งพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะมีธรรมกายแล้ว มีธรรมกายทั้งหยาบทั้งละเอียดได้ชื่อว่าตั้งอยู่ในพระตรัยสรณาคมน์ เมื่อตั้งอยู่ในพระตรัยสรณาคมน์อย่างชนิดนี้แล้วละก็ ให้มีความละอาย มีความสะดุ้งกลัว รักษาพระตรัยสรณาคมน์ที่ตั้งอยู่นั้น ให้สะอาดผ่องใสอยู่ร่ำไปมีธรรมกายคือพุทธรัตนะก็สะอาดยิ่ง สะอาดในสะอาดอยู่เสมอไป

ถ้าว่าเศร้าหมองขุ่นหมองขุ่นมัวด้วยประการใดแล้วละก็ให้มีความละอายตัวเอง ว่าจะได้รับความทุกข์ล่ะ มีความอาย รีบแก้ให้ใสสะอาด ให้ธรรมกายนั้นใสสะอาด ไม่ให้เศร้าหมองขุ่นมัวได้ ไม่ให้เศร้าหมองได้ แม้ธรรมกายที่ละเอียดก็แบบเดียวกัน ไม่ให้ขุ่นมัวเศร้าหมองได้ ให้ผ่องใสอยู่ร่ำไป ผ่องใสอยู่กระไรก็ให้ผ่องใสอยู่อย่างนั้น ผ่องใสในผ่องใสหนักขึ้นไป นี้ได้ชื่อว่า เป็นบุคคลผู้ตั้งอยู่ใน *หิริโอตฺตปฺป* มีความละอายมีความสะดุ้งกลัว เห็นที่จะได้รับชั่วที่เกิดจากการเศร้าหมองพระรัตนตรัย ไม่ให้เศร้าหมองได้ ได้ชื่อว่าบุคคลนั้นมี *โอตฺตปฺปสมฺปนฺนา* ถึงพร้อมแล้วได้ความละอาย ความสะดุ้งกลัว

สุกฺกธมฺมสมาหิตา เกื้อกูลแล้วในธรรมอันขาว ธรรมอันใส ไม่มีเศร้าหมองขุ่นมัวตลอดไป

สนฺโต สงบระงับ สงบเป็นสุขอีก ทุกเหลี่ยมทุกท่า ในเบญจกามคุณทั้ง ๕ รูป รส กลิ่น เสียง โผฏฐัพพะ สำหรับจะยั่วยวนกวนใจให้กำเริบเสิบสาน กวนใจให้รำคาญ เมื่อธรรมกายผ่องใสอยู่เช่นนั้นแล้ว ไม่กำเริบเสิบสาน ไม่รำคาญ สงบ สงบหมด คำที่เรียกว่าสงบหมด นั่นเราเรียกว่า สนฺโต สงบระงับ สะอาดสะอ้านเป็นอันดี เมื่อเป็นได้ขณะนี้นักปราชญ์ทั้งหลายย่อมกล่าวว่า *เธวธมฺมา* ว่าเป็นธรรมอันประเสริฐ โลเกในโลกดังนี้ นี่นัยหนึ่ง

อีกนัยหนึ่งหย่อนกว่านั้นลงมา ไม่เข้าถึงพระตรัยสรณาคมน์ ตั้งอยู่เพียงแค่ศีล๕ ศีล๕ ก็ให้พินิจพิจารณาทีเดียว ตั้งต้นแต่ปาณาติบาตมีขาดตกบกพร่องหรือไม่? ถ้าไม่มีขาดตกบกพร่องพิจารณาสิกขาบทข้อที่๒ ไปอีก อทินนาทาน มีขาดตกบกพร่องหรือไม่? ถ้าไม่มีขาดตกบกพร่องพิจารณาข้อที่๓ ไปอีก กาเมสุมิจฉาจาร ขาดตกบกพร่องหรือไม่ ถ้าไม่มีขาดตกบกพร่องพิจารณาข้อที่๔ มุสาวาทกล่าวคำเท็จไม่จริงหลอกลวงต่าง ๆ มีอยู่หรือไม่ ถ้าไม่มีพิจารณาสิกขาบทข้อที่๕ สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานาเวรมะณี เว้นจากดื่มน้ำที่ทำให้มึนเมาจากสุราเมรัย อันเป็นที่ตั้งของความประมาท บริสุทธิ์บริบูรณ์หรือไม่ เห็นว่าบริสุทธิ์บริบูรณ์ ให้รักษาศีล๕ นั่นแหละ ให้บริสุทธิ์ในบริสุทธิ์ หนักขึ้นไป ให้บริสุทธิ์ในบริสุทธิ์หนักขึ้นไป บริสุทธิ์ในบริสุทธิ์ ในบริสุทธิ์หนักขึ้นไป ไม่มีราคี ถ้าว่าประพฤติเว้นข้อใดข้อหนึ่ง นี่กระวนกระวายแก้ไขให้บริสุทธิ์ เมื่อแก้ไขบริสุทธิ์แล้วให้รักษาความบริสุทธิ์นั้นไว้ ถ้าความบริสุทธิ์ไม่มีแล้วละก็อายนัก เป็นคนสุ่มสี่สุ่มห้าโกงตัวเองอายนัก ไม่กล้าจะทำได้ ให้บริสุทธิ์ไว้ ไม่โกงตัวเอง พิจารณาศีล๕ ให้บริสุทธิ์ ไม่มีบริสุทธิ์แล้วก็อาย อายด้วยสะดุ้งกลัวด้วย จะได้รับผลชั่วแล้วเพราะไม่บริสุทธิ์ รักษาความบริสุทธิ์นั้นอยู่เนืองนิตย์อัตรา ศีลก็ต้องสะอาดผ่องใส ไม่มีราคีอันหนึ่งอันใด เห็นว่าศีลไม่มีราคี อันหนึ่งแล้วก็ นั่นแหละได้ชื่อว่า *สุกฺกธมฺมสมาหิตา* ตั้งอยู่ในธรรมขาวส่วนศีล

สนฺโต สงบระงับตามส่วนของศีล๕ นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวยืนยันว่า เป็นธรรมอันประเสริฐในโลก จำเพาะตัวของตัว ศีล๕ ตรัยสรณาคมน์ศีล๕ เมื่อสูงขึ้นไปกว่านั้น ให้มีหิริโอตตัปปะคืออันเดียวกันแล้วก็ตั้งอยู่ในธรรมอันขาวแบบเดียวกัน คือใจสงบระงับแบบเดียวกัน เป็นธรรมอันประเสริฐในโลกแท้ๆ เมื่อครั้งพระองค์ได้ตรัสรู้พระบรมภิเษกสัมโพธิญาณยังไม่ตรัสเทศนาโปรดผู้หนึ่งผู้ใดเลย เริ่มต้นตรัสเทศนาโปรดพระปัญจวัคคีภิกษุทั้ง๕ พระองค์ได้ทรงพิจารณา จะตรัสเทศนาแก่พระปัญจวัคคีย์ทั้ง๕ นั้น จะตรัสเทสนาเป็นไฉน? จึงจะเกิดเรื่องเกิดสายของพระปัญจวัคคีย์ทั้ง๕ ได้มรรคผลโดยฉับพลัน ในมรรคทั้ง ๘ นั่นเป็นตัวยืนละ มรรคทั้ง ๘ นั้น มรรคทั้ง๘ นั้นแหละจบพระไตรปิฎก สัมมาทิฏฐิ-สัมมาสังกัปโปเป็น**ปัญญา** สัมมาวาจา-สัมมากัมมันโต-สัมมาอาชีโวเป็น**ศีล** สัมมาวายาโม-สัมมาสติ-สัมมาสมาธิเป็น**สมาธิ** ๓ นับแตกแยกออกเป็น ๓ สัมมาทิฏฐิ-สัมมาสังกัปโปแยกออกไปเสียนั่นเป็นตัวปัญญา สัมมาวาจา-สัมมากัมมันโต-สัมมาอาชีโวแยกออกไปเสียนี่เป็นศีล สัมมาวายาโม-สัมมาสติ-สัมมาสมาธินี่แยกออกไปเสียเป็นสามนี่เป็นสมาธิ ศีล สมาธิ ปัญญา ถ้าหากว่าเราจะตรัสเทศนาในเรื่องศีลตามลำดับของมรรคไป ท่านปัญจวัคคีย์ทั้ง๕ ก็จะไม่เป็นอันฟัง จะยิ้มเยาะและเย้ยหยันเราตถาคตเสียด้วยซ้ำไปอีก ก็เขาชำนาญอยู่แล้วในเรื่องศีลในเรื่องสมาธิเขาเล่นจนชำนาญแล้ว พระองค์ถึงได้ยกเอาสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปโปขึ้นแสดงแก่พระปัญจวัคคีย์

ทั้ง๕ ส่วนศีลกับสมาธิไม่ต้องกล่าวแล้วจะทวนมาทีหลัง

กล่าวถึงสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ ความเห็นเป็นตัวสำคัญ สัมมาสังกัปโปความดำริ ดำริก็สำคัญเหมือนกัน ความเห็นความดำรินี่ก็คล้ายกัน ความเห็นเห็นอะไร? ลึกซึ้ง เห็นทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ข้อปฏิบัติถึงความดับทุกข์ ไม่ใช่เห็นพอดีพอร้าย เห็นทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ข้อปฏิบัติถึงความดับทุกข์ความเห็น ความดำริก็สำคัญเหมือนกัน เนกขัมมสังกัปโปดำริจะออกจากกาม อพยาปาสังกัปโปดำริในการไม่พยาบาท วิหิงสาสังกัปโปดำริในการไม่เบียดเบียน

เนกขัมมสังกัปโป ดำริจะออกจากกาม เป็นของลึกซึ้งอยู่ หมดทั้งสากลโลก ไม่ว่าทั้งหญิงว่าชายดำริเข้าไปหากามทั้งนั้น รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ที่ชอบใจ ดำริเข้าไปหากามทั้งนั้น ดำริจะออกจากกามนั้นมันน้อยนักน้อยหนาทีเดียว แทบจะไม่มีเลย

อพยาปาสังกัปโป ความดำริก็เป็นไปในความพยาบาท เพราะระวัง รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสเหล่านั้น ไม่ให้ใครมาคล่องแคล้วของตัวได้ ใครมาคล่องแคล้วเข้าหรือกระทบกระเทือนเข้าพยาบาทใส่เข้าให้หาวิธีจะแก้ไขเจ้า นี่ดำริไปในพยาบาท เมื่อมากระทบด้วยประการหนึ่งประการใดก็ดำริในความเบียดเบียนทีเดียว เบียดเบียนในการกระทบกระเทือนนั้น

ดำริในความไม่พยาบาทเป็นดำริที่ลับอยู่ ดำริที่จะออกจากกาม นี่ความดำริก็ลับอยู่ ดำริในความไม่เบียดเบียนนี่ก็เป็นดำริลับอยู่ ดำริในความไม่พยาบาทนี่ก็ดำริลับอยู่เหมือนกัน

นี่แหละจำเอาไว้ความดำริ ดำริจะออกจากกาม ทำไฉนหนอเราจะออกจาก รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ที่ชอบใจได้? ตั้งแต่เกิดมาแล้ว เดินไปไหนทางไหน ก็มองดู รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ที่ชอบใจอยู่ท่าเดียว มันไม่ไปทางอื่นเลย อ้ายใจมันก็ปรวนแปรอยู่ในนั้นแหละ อยู่ในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส นั่นแหละไม่ออกดำริจะเข้าไปท่าเดียว ดำริอย่างนี้ มันดำริเข้าไปในกามท่าเดียว ดำริออกจากกามนี่มันไม่ค่อยมี มันน้อยนัก เมื่อดำริเข้าไปในกามแล้ว ดำริก็เป็นไปในความพยาบาทเต็มที่ ระวังกามหวงกามหึงกามเอาล่ะคราวนี้ ระวังกามหวงกามหึงกาม เอาล่ะ ความพยาบาทก็มาเต็มที่ ความพยาบาทมาเต็มที่แล้ว ความเบียดเบียนก็มาเต็มที่ ไม่ให้ใครมาข้องแคล้วในกามได้ กระทบกระทั่ง จนกระทั่งถล่มทลาย เกิดเรื่องราวกันยกใหญ่ นี้พระพุทธเจ้าเห็นนัยนี้ ให้พระปัญจวัคคีย์ทั้ง๕ เธอชำนาญในสมาธิแล้ว แล้วควรจะปรับในเรื่องปัญญาสัมมาทิฏฐิทีเดียว สัมมาทิฏฐิพระองค์ทรงยกขึ้น สัมมาทิฏฐิ ก็ไม่ได้ตรัสว่ากระไร? ตรัสแต่ว่าสำคัญทีเดียวว่า

เทฺวเม ภิกขเว อนฺตา ปพฺพชิเตน น เสวิตพฺพา ***เทฺวเม ภิกขเว อนฺตา ปพฺพชิเตน น เสวิตพฺพา*** *ดูก่อนปัญจวัคคีย์ทั้ง๕* ***เทฺวเม ภิกขเว อนฺตา ปพฺพชิเตน น เสวิตพฺพา*** *บรรพชิตไม่ควรเสพ บรรพชิตไม่ควร* ***เทฺวเม ภิกขเว*** *ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ที่สุดทั้ง ๒ ข้างบรรพชิตไม่ควรเสพ ที่สุดทั้ง ๒ ข้างบรรพชิตไม่ควรเสพ คือกามสุขลฺลิกานุโยค กามสุขลฺลิกานุโยคประกอบด้วยกามสุข อตฺตกิลมถานุโยคประกอบด้วยความลำบากเปล่า* นี่ที่สุดทั้ง ๒ นี้ กามสุขลฺลิกานุโยค อตฺตกิลมถานุโยค ในโลกความประพฤติเป็นไป ๒ อย่างนี้

กามสุขลฺลิกานุโยค ประพฤติอยู่ทั่วแหล่งหล้า ไม่มีว่างเว้นเลย ตั้งบ้านตั้งเรือนกันอยู่ที่ไหนก็บริโภคกามประพฤติกามทั้งนั้น รูปเสียงกลิ่นรสสัมผัสเต็มไปหมด แก้ไม่ตก ๆ เรียกว่ากามสุขลฺลิกานุโยค

อตฺตกิลมถานุโยค ท่านฤาษีชีไพรเข้าไปกระทำความเพียรในป่า ละกามบริโภคกาม การ

ครองเรือนไปแล้ว ไปประพฤติตบะเพื่อต้องการความวิเศษของตนอีก จะต้องแสวงหากามให้ยิ่งขึ้นไปกว่าที่เขาบริโภคใช้สอยกันอีก ให้ล้นพ้นไปกว่าที่เขาบริโภคใช้สอยอยู่ หนักขึ้นไปกว่านั้นอีก อตฺตกิลมถานุโยค จะเอาเลิศเอาประเสริฐหนักขึ้นไป เหมือน**ภิกษุสามเณร**ในบัดนี้ เป็นภิกษุสามเณรพออยู่แล้วยังจะหาอะไรต่อมิอะไรให้เลิศประเสริฐหนักขึ้นไปอีก ให้เลิศล้นพ้นประมาณไปกว่าพระภิกษุสามเณรปกติธรรมดาไปอีก คือต้องการให้เลิศหนักขึ้นไป คือประพฤติการงานต่าง ๆ ทั้งอตฺตกิลมถานุโยคเหล่านั้น ประกอบตนให้หนักขึ้น จะได้บรรลุความวิเศษหนักขึ้นไปอีก เหมือนท่านชฎิลทั้ง ๑,๐๐๓ รูปนั่น คือ อุรุเวลกัสสปะ นทีกัสสปะ ยคากัสสปะ ท่านเหล่านั้นแหละรับเครื่องสังเวยในเมืองมคธราช พระเจ้าพิมพิสารนับถือนักทีเดียว เครื่องสังเวยของพระเจ้าพิมพิสาร ไปรับเครื่องสังเวยยอดกาล ถ้าใครจะมีลูกมีผัวมีเมียกันที่ไหนละก็ต้องให้อุรุเวลกัสสป นทีกัสสปะ ยคากัสสปะ ต้องชฎิลเหล่านั้น ๆ ผู้หลักผู้ใหญ่ต้องไปปรองดอง มอบให้ชฎิลเหล่านั้นปกครองเสียก่อน ให้เป็นคนวิเศษ นี่แหละ อตฺตกิลมถานุโยคลึกซึ้งอย่างนี้แหละ ถึงกระนั้นก็ไม่พ้นเขาก็รู้ จะประพฤติว่างเว้นเท่าไรเขาก็รู้ ก็ความประพฤติอย่างนั้นก็ไปแสวงหากามนั้นเอง นี่พระพุทธเจ้าเห็นแล้ว ***กามสุขลฺลิกานุโยค อตฺตกิลมถานุโยค ทั้ง ๒ อย่างนี้ แสวงหากามแบบเดียวกัน แต่ว่าตรงกับทางอ้อม แสวงหาทางตรงหรือทางอ้อม***

พระองค์ก็ทรงชี้เสียทีเดียว กามสุขลฺลิกานุโยค อตฺตกิลมถานุโยค ทั้ง ๒ อย่างนี้ บรรพชิตไม่ควรเสพให้เลิกทีเดียว พระองค์ทรงรับสั่งให้เลิกเด็ดขาดทีเดียว เลิกกามสุขลฺลิกานุโยค อตฺตกิลมถานุโยค ทีเดียว ให้เลิกแล้วจะทำไง? พระองค์ก็ทรงรับสั่ง

กตมา จ สา ภิกฺขเว มชฺฌิมา ปฏิปทา *ข้อปฏิบัติเป็นกลางไม่เข้าไปใกล้ที่สุดทั้ง ๒ อย่าง*นั่นนั้น ๆ ข้อปฏิบัติเป็นกลางนะ กายก็เป็นกลาง วาจาก็เป็นกลาง ใจก็เป็นกลาง เป็นกลางหมด ถ้าว่ากาย หรือวาจา หรือใจไปเอียงข้างเข้า ก็ไม่ถูกมัชฌิมาปฏิปทา ข้อปฏิบัติเป็นกลางไม่เข้าไปใกล้ที่สุดทั้ง ๒ อย่างนั่นนั้น คือ กามสุขลฺลิกานุโยค อตฺตกิลมถานุโยค ไม่เข้าไปใกล้ทีเดียว ที่พระตถาคตตรัสรู้ด้วยแล้วด้วยปัญญาอันชอบ บอกทีเดียว ข้อปฏิบัติเป็นกลางเป็นไฉนเล่า?

อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค
สมฺมาทิฏฺฐิ
สมฺมาสงฺกปฺโป
สมฺมาวาจา
สมฺมากมฺมนฺโต
สมฺมาอาชีโว
สมฺมาวายาโม
สมฺมาสติ

สมฺมาสมาธิ บอกทางทีเดียว ข้อปฏิบัติเป็นกลางไม่เข้าไปใกล้ที่สุดทั้ง ๒ อย่างนั่นนั้น เห็นชอบ ดำริชอบ กล่าววาจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ เพียรชอบ ตั้งจิตชอบ ประกอบด้วยมรรค ๘ ประการ ก็คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นั่นแหละ แต่ว่ายก สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปโป ขึ้นหน้าไว้ก่อน นี่แหละที่พระตถาคตตรัสรู้ด้วยปัญญาอันชอบ

สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ เห็นสัจจธรรมทั้ง๔ ทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ข้อปฏิบัติถึงความดับทุกข์

....**เนกขัมมสังกัปโป** ดำริจะออกจากกาม เป็นของลึกซึ้งอยู่ หมดทั้งสากลโลก ไม่ว่าทั้งหญิงว่าชายดำริเข้าไปหากามทั้งนั้น รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ที่ชอบใจ ดำริเข้าไปหากามทั้งนั้น ดำริจะออกจากกามนั้นมันน้อยนักน้อยหนาทีเดียว แทบจะไม่มีเลย....

....กามสุขลฺลิกานุโยค อตฺตกิลมถานุโยค ทั้ง ๒ อย่างนี้ แสวงหากาม แบบเดียวกัน แต่ว่าตรงกับทางอ้อม แสวงหาทางตรงหรือทางอ้อม....

สัมมาสังกัปโป ความดำริชอบ ดำริจะออกจากกาม ดำริในความไม่พยาบาท ดำริในความไม่เบียดเบียน ดำริในความไม่เบียดเบียน นี่เป็นสัมมาสังกัปโป

สัมมาวาจา กล่าววาจาชอบ เว้นจากวจีทุจริต วาจาชอบคือเว้นจากวจีทุจริต สัมมาวาจา เว้นจากวจีทุจริต ๔ อย่าง เรียกว่าสัมมาวา จาวาจาชอบ

สัมมากัมมันโต ทำการงานชอบ การงานชอบเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม ๓ อย่างนี้การงานชอบ

สัมมาอาชีโว เลี้ยงชีวิตชอบ *มจฺฉาอาชีโว ชีวิตํ กปฺโปติ มจฺฉาอาชีวนฺปหาย* ละมิจฉาชีพเสีย *สัมมาอาชีโว ชีวิตํ กปฺโปติ* สำเร็จเป็นอยู่ ในการเลี้ยงชีพชอบ เลี้ยงชีพดีเสมอทุกวัน ที่จะบริโภคอะไรเข้าไปของบริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์? ถ้าบริสุทธิ์ก็บริโภคไป ไม่บริสุทธิ์ก็ไม่บริโภคทีเดียว กลัวจะเป็นพิษเป็นภัย ไปเป็นร้ายในร่างกายเรา เมื่อของไม่บริสุทธิ์บริโภคเข้าไปมันก็ไปเป็นเนื้อเป็นเลือดอยู่ข้างใน ไปเป็นเชื้ออยู่แก้ไม่ตก แก้ลำบากนัก ของไม่บริสุทธิ์ก็ไม่บริโภคทีเดียว บริโภคแต่ของบริสุทธิ์นี่เรียกว่า สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพในทางที่ชอบ ไม่หลอกลวงเขาเลี้ยงชีวิต

สัมมาวายาโม เพียรชอบ เพียรในที่ ๔ สถาน

สัมมาสติ ระลึกชอบ ระลึกในสติปัฏฐาน๔

สัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ ตั้งใจใน ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน ในรูปฌาน อรูปฌาน ทั้ง ๘ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่งก็เป็นสัมมาสมาธิทั้งนั้น

นี่เป็นความจริงแบบจริงนี่คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ดังกล่าวแล้วนี้ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปโปน่ะ เป็นตัวปลายคือตัว***ปัญญา*** สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโวเป็นตัวต้นคือ***ศีล*** สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิเป็นตัวกลาง***สมาธิ*** สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปโปน่ะ เป็นตัวปลายเป็นตัวปัญญา ศีล สมาธิ ปัญญา นี่เอง ไม่ใช่อื่น พระองค์ทรงตรัสเทศนาว่า

จกฺขุกรณี *กระทำความเห็นให้เป็นปกติ*

ญานกรณี *กระทำความรู้ให้เป็นปกติ*

อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ *ย่อมเป็นไปเพื่อความเข้าไปสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่งรู้พร้อมเพื่อนิพพาน* กระทำความเห็นให้เป็นปกติ กระทำความรู้ให้เป็นปกติ ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อเข้าไปสงบระงับเพื่อรู้ยิ่งเพื่อนิพพาน นี่หลักสำคัญมีเท่านี้ กระทำความเห็นให้เป็นปกติ ความเห็นของตา ความเห็นของตากายมนุษย์ไม่ปกติ ความเห็นของตากายมนุษย์ละเอียดก็ไม่ปกติ ความเห็นเป็นไม่ไปในอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ความเห็นความจริงไม่มี ของกายทิพย์กายทิพย์ละเอียดก็ไม่มี ของกายรูปพรหม รูปพรหมละเอียดก็ไม่มี ความเห็นของกายอรูปพรหม อรูปพรหมละเอียดก็ไม่มี ไม่ปกติ ความเห็นเหล่านี้ความเห็นอยู่ในวัฏฏะ ในกามภพ รูปภพ อรูปภพ ความเห็นไม่ออกนอกวัฏฏะไปได้ เมื่อความเห็นไม่ออกจากนอกวัฏฏะไปได้ ความเห็นอันนั้นเอาเป็นจริงไม่ได้ ความเห็นที่เอาเป็นจริงเป็นจังได้ต้องความเห็นของตาธรรมกาย รู้ด้วยตาธรรมกาย รู้ด้วยฌานธรรมกาย ทั้งหยาบทั้งละเอียด ธรรมกายหยาบ ตาธรรมกายหยาบ ฌานของธรรมกายหยาบ ตาของธรรมกายละเอียด ฌานของธรรมกายละเอียด ความเห็นอันนี้ ***จกฺขุกรณี*** เห็นเป็นปกติ ***ฌาณกรณี*** รู้ด้วยฌาณ ก็ได้ชื่อว่ารู้เป็นปกติ ***สงฺวตฺติ*** ย่อมเป็นไปพร้อม ความสงบ เพื่อรู้ยิ่ง ***อปุสมาย*** เพื่อเข้าไปสงบ ***อภิญฺญาย*** เพื่อรู้ยิ่ง ***สมฺโพธาย*** ความรู้พร้อม นิพพานาเพื่อ

นิพพาน นี่ตรงนี้ ตรงนี้หลักอยู่ตรงนี้ เพราะฉะนั้นเมื่อ พระปัญจวัคคีย์ได้ฟังพระธรรมเทศนาขององค์สมเด็จพระบรมศาสดาดังนั้น ได้เห็นได้เข้าใจชัดรู้ชัดแล้วมีธรรมกายขึ้น มีธรรมกายขึ้น ถ้าไม่มีธรรมกายก็***จักขุกรณี ญานกรณี อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ***ก็ไม่มี ที่มีขึ้นก็เพราะ เพราะความเห็นความรู้นั้น เข้าหลักเข้าส่วนแล้ว ถูกเป้าหมายใจดำทางพระพุทธศาสนาแล้ว เมื่อเห็นเช่นนั้นพระองค์ก็ทรงยก สัจจธรรมทั้ง๔ขึ้นทีเดียว ประสงค์สัมมาทิฏฐิ ยกทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ข้อปฏิบัติถึงความดับทุกข์ จะต้องมีตาธรรมกายเกิด เห็นทุกข์ในกายมนุษย์ กายมนุษย์ละเอียด กายมนุษย์ กายมนุษย์ละเอียดมีเกิด มีเกิดมีแก่แปรไปตามหน้าที่ ก็เห็นความเกิด เห็นความเกิด เห็นเหตุให้เกิดก็รู้เหมือนกัน กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหาก็เห็นเหตุให้เกิดอีก เมื่อเห็นเหตุให้เกิดแล้วก็มองไปในความดับเห็นความดับ เมื่อมองดูความดับเห็นเหตุให้ดับอีก เห็นทีเดียว ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นเหตุให้ดับ เป็นเหตุให้ดับแท้ ๆ จะเข้าถึงเหตุให้ดับไปได้ก็เพราะอาศัย ศีล สมาธิ ปัญญา ที่จะเกิดรุ่งเรืองไปได้ ไม่มีเวลาดับก็เพราะ กามตัณหา ภวตัญหา วิภวตัญหา เห็น ๒ อย่าง ศีล สมาธิ ปัญญา *เป็นฝ่ายให้ดับ* กามตัณหา ภวตัญหา วิภวตัญหา ความอยากได้ในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส นั่นแหละ *เป็นเหตุให้เกิด* เหตุให้เกิดเหตุให้ดับ ๒ อย่างนี้ รู้ชัดทีเดียว พระองค์ก็ทรงแสดงพระสัจธรรมทั้ง๔ จบลงไป และทรงแสดงพระสัจจธรรมทั้ง๔ ให้พระปัญจวัคคีย์ให้เข้าใจอีก ให้เข้าใจอีกโดยสัจจญาณ กิจจญาณ กตญาณ ทุกขสัจจ สมุทัยสัจจ นิโรธสัจจ มรรคสัจจ โดยแสดงทุกขสัจจ สมุทัยสัจจ นิโรธสัจจ มรรคสัจจ ให้เห็นตามความเป็นจริง เมื่อเห็นตามความเป็นจริงแล้ว เห็นว่าตัวทุกขสัจควรกำหนดรู้ สมุทัยสัจควรละ นิโรธสัจควรทำให้เกิด มรรคสัจนะควรทำให้เจริญขึ้น ก็ได้รู้แล้วเห็นแล้ว ส่วนทุกขสัจนะได้กำหนดรู้แล้ว ส่วนสมุทัยสัจได้ละแล้ว ส่วนนิโรธสัจได้กระทำให้แจ้งแล้ว ส่วนมรรคสัจได้เจริญแล้ว เมื่อเห็นสัจจญาณ กิจจญาณ กตญาณ ทุกขสัจจ สมุทัยสัจจ นิโรธสัจจ มรรคสัจจปรากฏชัดแล้ว พระปัญจวัคคีย์ทั้ง๕ พระปัญจวัคคีย์ อัญญาโกณฑัญญะก็รู้ก็เข้าใจ พระองค์ทรงแสดงเป็นลำดับไปพอจบเทศนาของพระองค์ลงเท่านั้น

อายสฺมโต โกณฺฑญฺญสฺส วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ *ธรรมจักขุ ก็บังเกิดขึ้นแก่ พระอัญญาโกณฑัญญะอันสะอาดผ่องใส* ธรรมจักขุก็เกิดขึ้นแก่พระอัญญาโกณฑัญญะ ***ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ ธรรมจักขุํ อุทปาทิ*** ธรรมจักขุ เห็นธรรม ความเห็นธรรม ธรรมจักขุแปลว่าเห็นธรรมได้เกิดขึ้น ความเห็นธรรมได้เกิดขึ้น ***วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ*** ความเห็นธรรมไม่มีธุลีและมลทิน ความเห็นธรรมปราศจากธุลีและมลทิน ได้เกิดขึ้นแก่ผู้มีอายุพระอัญญาโกญฑัญญะ

ยงฺกิญฺจ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ *สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งทั้งปวงนั้นดับไปเป็นธรรมดา สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเสมอ สิ่งทั้งปวงนั้นดับเสมอ* มีเกิดดับ เห็นเกิดดับหมดทั้งสากลโลก เมื่อรู้เมื่อเห็นเกิดดับเช่นนั้นแล้ว ฝ่ายพระอัญญาโกญฑัญญะก็ได้บรรลุธรรมะผ่องใส

แล้วพระองค์มาโปรดพระยสราชกุมารทั้งหลายเหล่านี้อีก มาโปรดราชกุมารทั้งหลายเหล่านี้ ต่อแต่นี้พระปัจจวัคคีย์ก็ได้ฟังบ้าง พระปัจจวัคคีย์หรือพระพุทธเจ้าได้เทศนาบ้าง นี่แสดงถึงอนัตตลักขณสูตรทีเดียวที่ยังสงสัยในร่างกายอยู่บ้างในปัญจขันธ์ทั้ง๕ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ พระองค์ทรงแสดง ให้เห็นชัดทีเดียวในอนัตตลักขณสูตร ว่ารูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่ใช่ตัวน่ะ นี่ทรงวางตำรับตำราเป็นแบบแผนไว้

รูปํ ภิกฺขเว อนตฺตา *ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย รูปไม่ใช่ตัว*

รูปญฺจ หิทํ ภิกฺขเว อตฺตา อภวิสฺส *รูปจักไม่เป็นตัวแล้ว*

นยิทํ รปํ อาพาธาย สํวตฺเตยฺย *ไม่ได้ดังรูปตามใจหวังได้ รูปอันนี้ก็ไม่เป็นไปเพื่อความป่วยไข้ ไม่ได้ในรูปตามใจหวังได้ ขอรูปของเราจงเป็นอย่างนี้เถิด รูปของเราอย่าเป็นอย่างนั้นเลย*

ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว รูปํ อนตฺตา ตสฺมา รูปํ อาพาธาย สํวตฺตติ *รูปไม่ใช่ตัวเพราะเหตุใดรูปไม่ใช่ตัว เพราะฉะนั้นรูปถึงเป็นไปเพื่อความอาพาท ป่วยไข้ ไม่ได้ในรูปตามใจหวังได้ ขอรูปของเราจงเป็นอย่างนี้เถิดอย่าได้เป็นเช่นนี้เลย* เวทนา สัญญา สังขาร แบบเดียวกัน เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่ใช่ตัว แบบเดียวกัน ถ้าไม่ใช่ตัวถึงได้เป็นไปเพื่ออาพาทป่วยไข้ ไม่ได้ในเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ตามใจหวังได้ ขอเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จงเป็นอย่างนี้เถิดอย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย เพราะเหตุใดเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เพราะเหตุนั้นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นไปเพื่อความอาพาทป่วยไข้ ไม่ได้เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ตามใจหวังได้ ขอรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ของเราจงเป็นอย่างนี้เถิดอย่าเป็นอย่างนี้เลย ไม่ได้สมความปรารถนา ความจริงเป็นอย่างนี้ เมื่อความจริงเป็นอย่างนี้ ๆ เข้าใจชัดแล้ว พระองค์ก็ทรงตรัสย้อนถามภิกษุที่สดับตรับฟังทั้ง ๑๐๕๕ ถามทบอีกทีหนึ่ง

ตํ กิํ มญฺญถ ภิกฺขเว รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ถามพระปัญจวัคคีย์ ***ตํ กิํ มญฺญถ ภิกฺขเว*** *ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ท่านสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน? ท่านสำคัญ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ นั้นเป็นไฉน? สำคัญ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยงล่ะ*

อนิจฺจํ ภนฺเต *ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ หรือเป็นสุขล่ะ*

ทุกฺขํ ภนฺเต *เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า*

สิ่งใดไม่เที่ยงเป็นทุกข์ สิ่งนั้น ควรหรือ? สิ่งใดไม่เที่ยงเป็นทุกข์ ควรหรือ ตามเห็นสิ่งนั้นว่า สิ่งใดไม่เที่ยงเป็นธรรมดา ควรหรือตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นเป็นเรา นั่นเป็นของเรา นั่นเป็นตัวของเรา

โน เหตํ ภนฺเต *หาเป็นอย่างนั้นไม่ พระเจ้าข้า*

พระองค์ทรงถามไปทีละข้อ ทีละข้อ ๕ ขันธ์ พอจบ๕ ขันธ์แล้วทรงรับสั่งอีก

ตสฺมาติห ภิกฺขเว ยงฺกิญฺจิ รูปํ อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ *ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย*

ยงฺกิญฺจิ รูปํ *รูปอันใดอันหนึ่ง*

อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ *ในอดีต ปัจจุบัน อนาคต*

อชฺฌตฺตํ วา *รูปภายในหรือ*

พหิทฺธา วา *รูปภายนอก*

โอฬาริกํ วา *หยาบหรือ*

ปณีตํ วา *ประณีต หยาบหรือประณีต?*

ยนฺทูเร สนฺติเก วา *ไกลหรือใกล้*

สพฺพํ รูปํ *รูปก็สักแต่ว่ารูป*

เนตํ มม *นั่นไม่ใช่ของเรา*

เนโสหมสฺมิ *นั่นไม่เป็นเรา*

น เมโส อตฺตาติ *นั่นไม่ใช่ตัวของเรา*

เอวเมตํ ยถาภูติ สมฺมปฺปญฺญาย *ควรเห็นตามความเป็นจริงอย่างนี้*

ให้ภิกษุปัญจวัคคีย์ เข้าใจในอนัตตลักขณสูตรนี้ ทราบชัดขันธ์ทั้ง๕ แบบเดียวกันอย่างนี้แหละ เมื่อปรากฏจบ ๆ ในปัญจขันธ์ทั้ง๕ ที่พระองค์ทรงถามมาแล้วอย่างนี้ พอจบลงเท่านั้นพระองค์ทรงรับสั่งว่า

เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก *ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกเมื่อได้เห็นอยู่อย่างนี้*

รูปสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ *ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในรูปบ้าง*

เวทนายปิ นิพฺพินฺทติ *ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในเวทนาบ้าง*

สญฺญายปิ นิพฺพินฺทติ *ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในสัญญาบ้าง*

สงฺขาเรสุปิ นิพฺพินฺทติ *ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในสังขารบ้าง*

วิญฺญาณสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ *ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในวิญญาณบ้าง*

นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ *เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมสิ้นกำหนัด*

(วิราคา วิมุจฺจติ) *เพราะสิ้นกำหนัด จิตก็หลุดพ้น*

(วิมุตฺตสฺมึ วิมุตฺตมิติ) *เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็เกิดญาณรู้ว่า เราพ้นแล้วดังนี้ ว่าเราพ้นแล้วดังนี้ อริยสาวกอันนั้นก็ทราบชัด ว่าชาติของเราสิ้นแล้ว พรหมจรรย์เราได้อยู่จบแล้ว กิจที่จะต้องทำเราได้ทำเสร็จแล้ว กิจเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี จิตของภิกษุพระปัญจวัคคีย์ก็หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย ด้วยไม่ถือมั่นอะไร อะไรในโลก* ด้วยประการดังนี้

นี่พระองค์ทรงตรัสเทศนาเป็นใจความ กับท่านผู้มีธรรมโมพิสัยแก่กล้า แบบชัด ๆ แบบตรง ๆ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ ท่านผู้ฟังก็เห็นจริง ตามจริง ไม่เห็นว่าเพี้ยนไปอย่างหนึ่งอย่างใด ก็รู้ชัดเห็นชัด เมื่อรู้ชัดเห็นชัดปฏิบัติทุกส่วนเข้า ดำเนินกลางถูกส่วนก็พ้นจากอาสวะได้ สมความปรารถนา

ที่ได้ชี้แจงแสดงมานี้ ตามวาระพระบาลีเพื่อเป็นปฏิการะสนองประคองศรัทรา ประดับสติปัญญาคุณสมบัติของท่านผู้พุทธบริษัท ทั้งคฤหัสถ์ บรรพชิต บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพชี้แจงแสดงมาพอสมควรแด่เวลา ด้วยอำนาจสัจจวาจาที่ได้อ้างธรรมเทศนาตั้งแต่ต้นจนอวสานนี้ **สทาโสตถี ภวนฺตุเต** ขอความสุขสวัสดีจงบังเกิดมีแด่ท่านทั้งหลายบรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า **สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทํ ผลํ เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส** ขอจิตอันเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ของท่านทั้งหลายบรรดาที่มาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า จงเป็นไปให้สำเร็จสมความปรารถนาทุกสิ่งทุกประการ ดังอาตมภาพประทานวิสัชนามาพอสมควรแด่เวลา สมมุติว่ายุติธรรมิกถาโดยอรรถนิยมสมควรเพียงเท่านี้ **เอวํ** ก็มีด้วยประการฉะนี้